

Papp-Csepi Babett¹

Csoportdinamika az osztályteremben

Pilotvizsgálat honvéd kadét képzésben tanuló
fiatalok körében²

Group Dynamics in the Classroom

A Pilot Study among Students in the Hungarian Defence Cadet
Training Programme

Absztrakt

Jelen publikáció a csoportdinamika jelenségét vizsgálja egy, a honvéd kadét képzésben tanuló középiskolai osztály empirikus elemzésén keresztül. A kutatás célja a csoportkohézió, valamint a formális és informális kapcsolathálózati mintázatok feltárása volt egy olyan közösségben, ahol a pedagógiai tér sajátos – részben katonai jellegű – strukturáló hatásokkal egészül ki. A vizsgálat online kérdőíves adatfelvételen alapult (N = 31), amely Likert-skálás attitűdállításokat, hálózati jelöléseket (bizalmi és együttműködési választásokat), valamint nyílt kérdéseket tartalmazott. A kapott eredmények alapján az osztály percepciók kohéziója magas: az együttműködésre, a személyközi bizalomra és a konfliktusok utáni visszarendeződésre vonatkozó állítások többsége 4–5 közötti átlagértéket mutat. A kadét képzés kohézióerősítő szerepét a válaszadók döntő arányban megerősítették. A kapcsolathálózati jelölések ugyanakkor differenciáltabb struktúrát rajzolnak ki: a bizalmi kapcsolatok koncentráltabbak, míg az együttműködési háló szélesebb kiterjedésű, ami mag–periféria jellegű szerkezetre utal. A kvalitatív válaszokból kirajzolódik, hogy a közös kihívások, a kollektív élmények és a kadétfoglalkozások során megélt intenzív helyzetek erősíthetik az összetartozás élményét. A Pilotvizsgálat hozzájárul a honvéd kadét program társas hatásmechanizmusainak mélyebb megértéséhez, és empirikus alapot kínál a további longitudinális és összehasonlító vizsgálatok számára.

Kulcsszavak: csoportdinamika, csoportkohézió, kapcsolathálózati elemzés, honvéd kadét képzés, oktatásszociológia

¹ Doktori hallgató, Nemzeti Közszerződési Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, e-mail: babett.csepi@gmail.com

² A publikáció a Hadtudományi Doktori Iskola 2026. március 3-i A hadtudomány és a 21. század című konferenciáján elhangzott prezentáció alapján készült.

Abstract

This publication examines the phenomenon of group dynamics through an empirical analysis of a secondary school class participating in the Honvéd Cadet Programme. The aim of the research was to explore group cohesion, as well as the patterns of formal and informal social networks within a community shaped by a specific pedagogical environment enriched with partly military-type structural influences. The study was based on an online questionnaire survey (N = 31), which included Likert-scale attitude statements, sociometric network nominations (trust and cooperation choices), and open-ended questions. The results indicate a high level of perceived cohesion within the class: most statements related to cooperation, interpersonal trust, and post-conflict reintegration show mean values between 4 and 5. The cohesion-enhancing role of the cadet training was strongly confirmed by the majority of respondents. At the same time, network nominations reveal a more differentiated structure: trust relationships appear more concentrated, while the cooperation network is more extensive, suggesting a core-periphery pattern. The qualitative responses further highlight that shared challenges, collective experiences, and intensive situations encountered during cadet activities may strengthen the sense of belonging. This pilot study contributes to a deeper understanding of the social mechanisms underlying the Honvéd Cadet Programme and provides an empirical basis for future longitudinal and comparative research.

Keywords: group dynamics, group cohesion, social network analysis, Honvéd Cadet Programme, empirical study

Bevezetés

Mi tart össze egy közösséget akkor, amikor külső elvárások, teljesítménykényszer és hierarchikus keretek között kell működnie? Vajon a kohézió spontán módon alakul ki, vagy intézményesen is formálható?³ A honvéd kadét osztály mint sajátos, normatív és strukturált közeg különösen alkalmas e kérdések empirikus vizsgálatára.

A kadétképzés olyan mikroközösséget hoz létre, amelyben a közös terhelés, a fegyelmezett együttműködés és a célorientált feladatvégzés formálja a társas kapcsolatokat, így a kérdés nem csupán az, hogy „összetartó-e” egy kadét osztály, hanem az is, hogy milyen hálózati mechanizmusok mentén jön létre és stabilizálódik ez az összetartás.

A szakirodalomban Albert Fruzsina kapcsolathálózati megközelítése szerint az erős és gyenge kötések aránya, a bizalmi központok jelenléte, valamint a hálózati sűrűség meghatározó tényezői az egyén társadalmi beágyazottságának.⁴ E tanulmány célja annak empirikus vizsgálata, hogy egy, már több éve honvéd kadét képzésben részt vevő osztályközösségben miként rajzolódnak ki ezek a hálózati struktúrák, és milyen szerepet játszik ebben a képzés intézményi kerete.

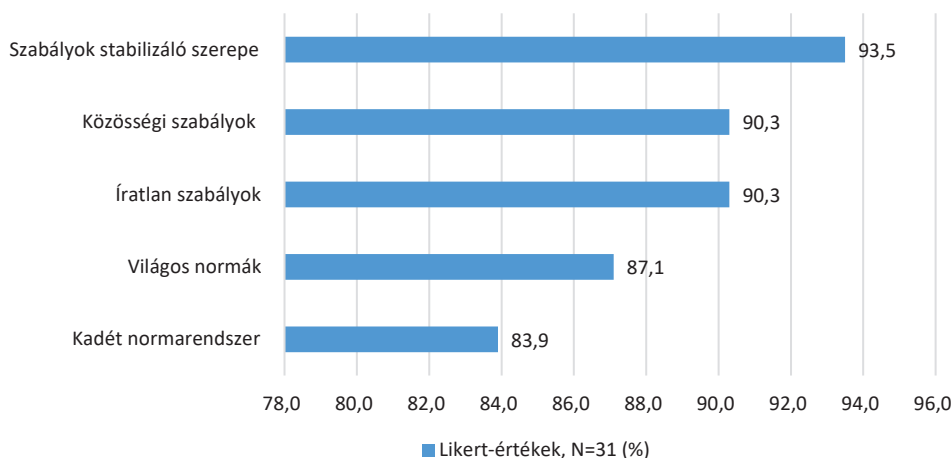
³ BABBIE 2003: 136–170.

⁴ ALBERT 2022.

Módszertan, kutatási eredmények

Az online kérdőív – amely Likert-skálás kohéziós mutatókat, névgenerátoros bizalmi és együttműködési hálókat, valamint kvalitatív kérdéseket tartalmazott – kitöltésére tanórai keretek között került sor a 31 fős, 12. évfolyamos kadét osztályban.⁵ A vizsgálat arra keresi a választ, hogy a kadétképzés mint strukturált közösségi forma képes-e magas sűrűségű, stabil és többközpontú kapcsolathálózati mezőt létrehozni.⁶

A honvédelmi nevelés vizsgálata nem értelmezhető kizárólag pedagógiai dimenzióban, hanem tágabb társadalmi és stratégiai kontextusba ágyazódik. Az önkéntes haderőre való áttérés óta a Magyar Honvédség számára kiemelt kihívást jelent a személyi állomány folyamatos utánpótlásának biztosítása, különösen a fiatal generáció megszólítása terén. A szakirodalom rámutat arra, hogy a pályaválasztási döntéseket a fegyveres szervezetek presztízsének alakulása és a munkaerőpiaci versenyhelyzet egyaránt befolyásolja.⁷ Ebben az összefüggésben a kadétképzés olyan intézményesített közegként értelmezhető, amelynek nemcsak ismeretátadási, hanem közösségformáló funkciója is van, így a kutatás a honvédelmi nevelés társadalomtudományi értelmezéséhez is hozzájárul, különös tekintettel a kohézió intézményesülésére, amelyet a kérdőív első blokkjában a normák, a csoportkohézió, valamint a formális és informális kapcsolatok vizsgálata tár fel (1. ábra).

1. ábra: A normák, formális és informális kapcsolatok

Megjegyzés: Az arányok meghatározása az érvényes válaszadók teljes létszámához viszonyítva történt ($N = 31$). Az egyes tételek esetében az „inkább egyetért” és a „teljes mértékben egyetért” válasszkategóriákat összevontam, majd az így kapott gyakorisági értéket osztottam a teljes elemszámmal. Az eredmény 100-zal való szorzását követően egy tizedesjegyre kerekítve, százalékos formában adtam meg az adatokat.

Forrás: a szerző szerkesztése

⁵ A kutatás megkezdését megelőzően a tanulók törvényes képviselői írásbeli tájékoztatást kaptak az adatfelvétel céljáról, menetéről és az anonimitás biztosításáról; a tájékoztatást követően kifogás vagy elutasítás egyetlen esetben sem érkezett.

⁶ BABBIE 2003: 171–199.

⁷ JOBBÁGY–STUMMER 2016.

A normák működése vizsgálatának a honvédelmi nevelés intézményes kereteiben különös jelentősége van. A köznevelésben és a felsőoktatásban megjelenő honvédelmi ismeretátadás a honvédelmi alapismeretek – középiskolákban korábban katonai alapismeretek – tantárgy révén deklaráltan értékközvetítő és szemléletformáló funkciót tölt be.⁸

Az adatok alapján a normák nem pusztán formális előírásokként jelennek meg, hanem a tanulók által ismert és elfogadott kereteket jelentenek. A szabályok világossága csökkenti a bizonytalanságot és megkönnyíti az együttműködést, míg az íratlan szabályok magas aránya arra utal, hogy az osztály működése nemcsak külső szabályozáson, hanem belső egyetértésen is alapul. A kadétképzés során közvetített értékek – például fegyelem, felelősség és egymás iránti tisztelet – a hétköznapi működésben is megjelennek, így a szabálykövetés a közösségi élet természetes részévé válik.

A Likert-skálás kérdések eredményei (1–5; N = 31) összességében magas működési kohéziót jeleznek. Az együttműködési képesség, a konfliktusok utáni visszarendeződés és az egymásra számíthatóság egyaránt 4,39-es átlagot mutat, ami stabil együttműködésre és kölcsönös bizalomra utal. A közös célok mentén szerveződő kapcsolatok átlaga 4,29, míg a kadétképzés közösségerősítő szerepe különösen erősen jelenik meg: a közösség megerősödésére vonatkozó állítás átlaga 4,36, az „Erősebb az osztályközösség a kadét osztályokban” tétel pedig 4,55-ös átlaggal a blokk legmagasabb értékét adja.

Az egyéni beágyazottság érzete ugyanakkor alacsonyabb átlagot mutat (3,74), ami arra utal, hogy a magas működési kohézió mellett az egyéni kötődés nem teljesen homogén. A 12H osztályban feltárt strukturális különbségek – különösen a központi és perifériás pozíciók elkülönülése – ezt a differenciáltságot erősítik meg: a közösség működése stabil, ugyanakkor az egyéni beágyazottság mértéke eltérő lehet.

A korábban tárgyalt 7 kérdés⁹ alapján Kohéziós indexet (KI) alakítottam ki a működési integráció összegzésére. Az index az egyes tételek átlagának számtani középértéke. A számítás eredményeként a kohéziós index értéke 4,30 lett az 1–5-ös skálán. A könnyebb értelmezhetőség érdekében az indexet 0–100-as skálára is standardizáltam a $(KI-1)/4 \times 100$ képlet¹⁰ szerint, amely 82,5 pontos értéket eredményezett. Ez a mutató magas kohéziós szintet jelez.¹¹

Fontos hangsúlyozni, hogy a kohéziós index csoportszintű, aggregált mutató, amely a tanulók szubjektív percepcióin alapul. Nem a tényleges kapcsolati háló matematikai sűrűségét méri, hanem az együttműködés, a bizalom, a közös célorientáció és a közösségi identitás megélt stabilitását fejezi ki. A magas indexérték összhangban áll a tételenkénti eredményekkel, és megerősíti, hogy a 12H osztály működése integrált és strukturált.

⁸ JOBBÁGY–STUMMER 2016.

⁹ A kérdőívben szereplő 7 kérdés: „Az osztály különböző helyzetekben is képes együttműködni, Konfliktus után az osztály képes visszarendeződni, A tanulók számíthatnak egymásra, A kapcsolatok segítik a közös célok elérését, A kadét képzés hozzájárul az osztályközösség megerősödéséhez; A kadét osztályok közössége erősebb, mint más osztályoké; Az osztály szerves részének érzem magam”.

¹⁰ A $(KI-1)/4 \times 100$ képlet alkalmazása az 1–5 közötti Likert-skála lineáris átskálázását szolgálja. Az 1-es minimumérték levonása a skálát 0–4 tartományra helyezi, a 4-es terjedelemmel való osztás 0–1 intervallumra normálja, majd a 100-zal való szorzás 0–100-as skálára alakítja az indexet.

¹¹ BABBIE 2003: 175–197.

Ugyanakkor az egyéni beágyazottság alacsonyabb átlaga arra hívja fel a figyelmet, hogy a közösség belső szerkezete nem teljesen egyenletes. A csoport egésze erős együttműködési mintázatot mutat, de az egyes tanulók pozíciója és kapcsolati beágyazottsága eltérő lehet. Ez a jelenség a későbbi hálózati elemzésekben várhatóan a központi és periférikus pozíciók különbségében is megjelenik.

Összességében a kérdéses kohéziós blokk eredményei egy magas működési stabilitású, normák által strukturált, feladatorientált közösséget rajzolnak ki, amelyben a kadétképzés kontextusa erős kohéziós erőként jelenik meg, miközben az egyéni integráció intenzitása bizonyos mértékben differenciált marad. A normák által strukturált működés a katonai jellegű nevelési környezetben nem pusztán fegyelmi vagy szervezeti kérdés. A fegyveres szolgálatra történő felkészítés sajátossága, hogy a normák érték-alapú eligazodási pontokká válnak, különösen olyan helyzetekben, ahol a döntések erkölcsi dimenziója is hangsúlyossá válik.¹² A kohézió tehát nem csupán kapcsolati sűrűségként, hanem értékközvetítő mechanizmusként is értelmezhető.

A Likert-skálás kérdések alapján a 12H osztály működése magas szintű együttműködést, kölcsönös bizalmat és stabilitást jelez. Ugyanakkor ezek a tételek elsősorban racionális, előre megfogalmazott állításokra adott válaszokból rajzolják meg a kohézió képét. A csoportdinamika mélyebb megértéséhez ezért fontos az is, hogy a tanulók milyen mentális képet hordoznak saját közösségükről.

Ezt a célt szolgálja a következő feladat, amely katonai jellegű, metaforikus képek segítségével közelíti meg az osztály működését. A képek nem konkrét személyekre vagy kapcsolatokra kérdeznek rá, hanem arra, hogy a tanulók milyen mintázatban látják a közösséget. A vizuális választás így kiegészíti a Likert-eredményeket: nem a kohézió mértékét, hanem annak megélt jellegét és önértelmezési keretét ragadja meg.

Csoportkohézió vizsgálata

A katonai hivatás normatív szerkezete értelmezési keretet kínál a közösségi kohézió vizsgálatához is. A hivatás – mint a közjó szolgálatára irányuló, speciális szaktudáson alapuló és testületi jellegű tevékenység – belső integritást és erkölcsi konszenzust feltételez. A fegyelem nevelés útján történő interiorizálása, a hűség, a felelősségtudat és a közösség iránti lojalitás nem csupán szervezeti elvárások, hanem a bizalom fenntartásának strukturális feltételei. A katonai közösség stabilitása így nem pusztán hierarchikus irányításon, hanem a tagok közötti megosztott erkölcsi és morális szemléleten alapul.

A következőkben a képes feladat eredményeit mutatom be, amelyek árnyalják a csoportkohézióról kapott képet, és rámutatnak arra is, hogy a kadét kontextus milyen közösségi jelentéseket aktivál a tanulók értelmezéseiben (2. ábra).

¹² KRIZBAI 2018.

2. ábra: A közösség működése képi metaforákon keresztül

Megjegyzés: A képeket a Google Űrlapok (Google Forms) platformján elérhető, szabadon felhasználható vizuális elemek közül választottam ki és illesztettem be.

Forrás: a szerző szerkesztése

A 31 válaszadó közül 27 tanuló ugyanazt a képet (2. ábra: 1. kép) választotta. Ez rendkívül erős konszenzust jelez az osztály működésének megítélésében. A domináns kép a rendezett, összehangolt, egységesen mozgó formáció metaforáját jeleníti meg, ami a közösség szervezettségét és közös irányultságát hangsúlyozza.

Ez az eredmény összhangban áll a működési kohézió számszerű mutatóival is. A képi választás tehát megerősíti a kérdőíves tételek eredményeit: a tanulók többsége a közösséget strukturált, stabil és célorientált egységként érzékeli.

A fennmaradó négy válasz – két-két fő eltérő képet (2. ábra: 2. és 4. kép) jelölt – arra utal, hogy kisebbségi értelmezések is jelen vannak. Ez összecseng azzal, hogy az „Az osztály szerves részének érzem magam” tétel átlaga 3,74 volt, amely a kohéziós blokk legalacsonyabb értéke. Vagyis a közösség egészéről alkotott kép erősen egységes, de az egyéni beágyazottság élménye nem teljesen azonos minden tanuló esetében.

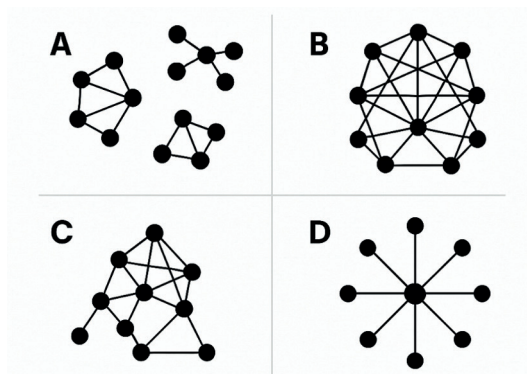
A kérdőív eddigi része – a Likert-tételek és a képes feladat – a közösség megélt működését és önértelmezését ragadta meg. A 27 azonos képi választás alapján az osztály döntő többsége egységes formációként látja saját közösségét.

A következő lépésben azonban nem a vélekedéseket, hanem a konkrét kapcsolati választásokat vizsgáltuk. A tanulók konkrét osztálytársakat jelöltek meg bizalmi és együttműködési helyzetekben. Ezek az adatok teszik lehetővé annak feltárását, hogy a megélt egységesség milyen tényleges kapcsolati mintázatokra épül:

- mennyire sűrű a bizalmi háló,
- vannak-e kiemelt központi szereplők,
- megjelenik-e periféria,
- illetve mennyiben fedik egymást a bizalmi és feladatorientált választások.

A következő vizsgálati rész ezért a percepció kohézióról a tényleges kapcsolati struktúra empirikus vizsgálatára tér át.

Az erre vonatkozó kérdéshez négy eltérő kapcsolati szerkezetet ábrázoló sémát dolgoztam ki az ismert szakirodalmak alapján.¹³ Ezek nem konkrét személyeket, hanem az osztály egészének strukturális jellegét jelenítették meg (3. ábra).

3. ábra: Hálózattípusokat szemléltető képcsoport
Forrás: a szerző szerkesztése SZÁNTÓ 2006 alapján

A. Klikkes/széttagolt hálózat

Ebben a modellben a közösség több, egymástól részben elkülönülő csoportból áll. A kapcsolatok sűrűk az alcsoportokon belül, de gyengék vagy ritkák az alcsoportok között. Az átjárás korlátozott, a közösség fragmentált szerkezetű. Ilyen struktúra esetén a kohézió inkább csoportszinten, nem pedig osztályszinten érvényesül.

B. Erős kohézió, sűrű kapcsolatok

Ebben a mintázatban a kapcsolatok átfedők és kiterjedtek: a tagok többsége több irányban is kapcsolódik egymáshoz. Nincs éles elkülönülés, a hálózat sűrű és integrált. Az ilyen szerkezet magas bizalmi és együttműködési potenciált feltételez, valamint stabil közösségi működést jelez.

C. Mag + periféria szerkezet

Ez a modell egy központi, erősen kapcsolódó „magból” és lazábban kapcsolódó periférius tagokból áll. A magtagok között intenzív és sűrű kapcsolat van, míg a periféria tagjai kevesebb kapcsolattal rendelkeznek, gyakran a maghoz kapcsolódva. A közösség nem fragmentált, de strukturált és hierarchikusabb jellegű.

¹³ SZÁNTÓ 2006.

D. Laza, gyenge kapcsolati háló

Ebben a mintázatban a kapcsolatok ritkák, kevésbé átfedők, a közösség inkább egymás mellett létező egyének összességeként működik. A kohézió alacsony, a közös cselekvési potenciál korlátozott.

A tényleges választások alapján a 31 válaszadó közül 17 fő az „erős kohézió, sűrű kapcsolatok” mintázatot jelölte meg. Ez a leggyakoribb válasz, és azt mutatja, hogy a tanulók többsége az osztályt kiterjedt, átfedő kapcsolatokkal jellemezhető közösségként értelmezi. Ezt erősíti a korábban megállapított magas működési kohézió ($KI = 4,30$), valamint az együttműködésre és egymásra számíthatóságra vonatkozó 4,39-es átlag.

Ugyanakkor 11 fő a „mag + periféria” szerkezetet választotta, ami arra utal, hogy az osztály egy része belső strukturális különbségeket is érzékel: egy erősebben kapcsolódó központi kör mellett lazábban beágyazott tanulók jelenlétét. Ez összhangban áll azzal, hogy az „Az osztály szerves részének érzem magam” tétel átlaga (3,742) alacsonyabb volt a többi kohéziós mutatónál, vagyis a közösség működése stabil, de az egyéni beágyazottság nem teljesen egységes.

A „klikkes/széttagolt hálózat” modellt 3 fő jelölte meg, ami arra utal, hogy a fragmentáció érzete csekély. Figyelemre méltó, hogy a „laza, gyenge háló” opciót senki sem választotta, ami megerősíti, hogy a közösség önképe szerint az osztály nem alacsony kohéziójú vagy szétesett struktúra.

A hálózati ábrák értelmezése ragadta meg, hogy a tanulók milyen mintázatban látják az osztály működését. A csoportdinamika feltárásához azonban a percepciók szintjén mellett szükséges annak vizsgálata is, hogy ezek az élmények milyen konkrét kapcsolati mintázatokban jelennek meg.

Ezt szolgálja a névgenerátoros elemzés: a bizalmi és együttműködési jelölések lehetővé teszik a kapcsolati struktúra feltérképezését és a központi, illetve periférius pozíciók azonosítását. A következő részben ezért a közösség szubjektív önképétől a mérhető kapcsolati szerkezet irányába történik elmozdulás.

Bizalmi és együttműködési háló – a strukturális kohézió vizsgálata

A névgenerátoros kérdésblokk három reláció mentén vizsgálta a 12H osztály kapcsolati szerkezetét: a bizalmi kapcsolatok, az egyszeri feladatorientált együttműködés, valamint a hosszabb távú projektmunkára vonatkozó preferenciák hálójában. Míg a korábbi kérdések a közösség működésére vonatkozó percepciókat rögzítették, ez az elemzés konkrét beérkező jelölések (*in-degree* centralitás) alapján, strukturális szinten teszi láthatóvá az osztály belső rétegződését.

Az anonimitás érdekében a tanulók kódolt formában szerepelnek: a T a tanulót jelöli, az L és F pedig a nem szerinti megkülönböztetést (például TF13 = 13. sorszámú fiú; TL3 = 3. sorszámú lány). Ez a jelölés lehetővé teszi a strukturális mintázatok bemutatását személyazonosítás nélkül.

Többdimenziós központok és stabil mag

Az adatok azt mutatják, hogy a hálózat többcsomópontú, de jól azonosítható központokkal rendelkezik. A legmagasabb centralitású tanulók nemcsak egyetlen relációban, hanem mindhárom dimenzióban – bizalom, egyszeri együttműködés és projektpreferencia – központi pozíciót foglalnak el. A legerősebb strukturális központok TF13, TF16 és TF10, akik több hálóban is kiemelkedő számú jelölést kaptak, így a közösség integráló csomópontjaiként értelmezhetők.

A három reláció összesített centralitása alapján kirajzolódik a strukturális mag, amelybe azok a tanulók tartoznak, akik legalább 20 beérkező jelöléssel rendelkeznek. Ide három tanuló sorolható: TF14 (27), TF16 (27) és TF12 (25), akik több relációban is kiemelkedő pozíciót töltenek be, és a hálózat stabil központjainak tekinthetők.

A strukturális központiség ugyanakkor nem csupán kapcsolati sűrűséget jelent. A katonai közösségekben a kiemelt pozíciók gyakran olyan jellembeli és morális tulajdonságokhoz kötődnek, amelyek a közösség számára orientációs pontként szolgálnak. Boda Mihály a katonai erényeket a katonai cselekvés minőségi dimenziójaként értelmezi, amelyek a közösségi bizalom, a felelősségvállalás és a bajtársi együttműködés alapját képezik.¹⁴

Középréteg és stabil integráció

A középrétegbe azok a tanulók tartoznak, akik 10–19 közötti összesített jelölésszámmal rendelkeznek. Ők nem alkotnak domináns központot, ugyanakkor több relációban is jelen vannak, és aktív részesei a kapcsolati térnek. Példaként említhető TL1 (4 | 4 | 4), aki mindhárom hálóban kiegyensúlyozott, de nem kiemelkedő pozíciót foglal el. Ez a csoport biztosítja a hálózat belső kohézióját, hiszen a központ és a periféria között átmeneti zónát képez, amely fenntartja a kapcsolatok folytonosságát.

Periféria és differenciált beágyazottság

A periféria kategóriába azok a tanulók tartoznak, akik 0–9 összesített beérkező jelöléssel rendelkeznek. Ebbe a sávba 21 fő sorolható. A periférián belül két olyan tanuló is azonosítható, akik egyik vizsgált relációban sem kaptak beérkező jelölést, ami a teljes perifériás pozíció strukturális jelenlétére utal.

Fontos azonban hangsúlyozni, hogy ez a periféria nem a közösség szétesésének vagy fragmentáltságának jele. A hálózat egészének működése integrált, a kapcsolati aktivitás magas, és a sűrűség mindhárom relációban közepes értéket mutat. A periféria inkább a differenciált beágyazottságot jelzi: a tanulók eltérő intenzitással kapcsolódnak a központi struktúrához, de nem elszigetelt, elkülönült csoportokat alkotnak.

¹⁴ BODA 2017.

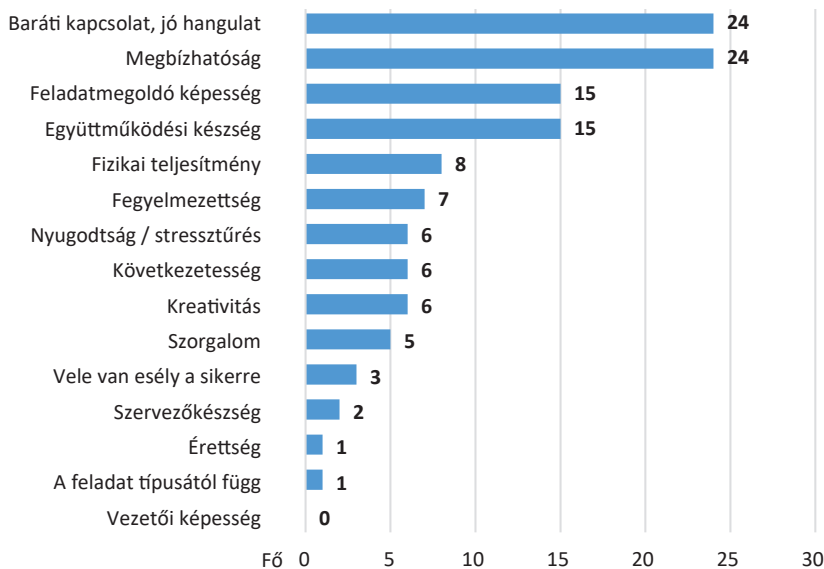
Relációk közötti mintázatok

A három reláció összevetése további fontos mintázatokat tár fel. A bizalmi háló koncentráltabb, kevesebb, de stabil központtal. Az egyszeri feladatorientált együttműködés szélesebb kapcsolati aktivitást mutat, míg a hosszabb távú projektpreferencia még inkább a legerősebb központok köré rendeződik. Ez arra utal, hogy minél hosszabb időtávra szól az együttműködés, annál tudatosabb és szelektívebb a választás, ami növeli a centralitási koncentrációt.

Az együttműködési partner kiválasztásának értékalapú dimenziói

A „Milyen szempontok alapján választja ki azokat, akikkel szívesen működik együtt?” kérdés arra irányult, hogy feltárja: milyen értékek és személyes tulajdonságok mentén szerveződik a feladatorientált kapcsolati tér a 12H kadét osztályban. A válaszok egyértelmű és hierarchikusan rendezhető mintázatot mutatnak (4. ábra).

A modern katonai gondolkodásban a humán dimenzió önálló tényezőként jelenik meg: a döntési helyzetek, a terhelhetőség és az erkölcsi tartás nem redukálható pusztán szervezeti vagy technikai kompetenciákra.¹⁵ A 12H osztály esetében a bizalmi dominancia és a hierarchikus kiválasztási szempontok hiánya arra utal, hogy a közösségi működés alapját valóban személyes integritás és kapcsolati stabilitás képezi.

4. ábra: A „Milyen szempontok alapján választja ki azokat, akikkel szívesen működik együtt?” kérdésre adott válaszok megoszlása (N = 31)

Megjegyzés: Egy válaszadó legfeljebb három lehetőséget választhatott.

Forrás: a szerző szerkesztése

¹⁵ KRIZBAI 2012.

Az eredmények alapján az együttműködési partner kiválasztásában egyértelműen a bizalmi és kapcsolati tényezők dominálnak. A megbízhatóság, valamint a baráti kapcsolat és a jó hangulat egyaránt a válaszadók 77,4%-ánál jelent meg, ami azt jelzi, hogy az együttműködés alapját elsősorban a személyes bizalom és a pozitív kapcsolati légkör képezi. Az együttműködési készség és a feladatmegoldó képesség már jóval kisebb arányban (48,4%) jelenik meg, míg a kadétképzésben hagyományosan hangsúlyos jellemzők – például a fizikai teljesítmény (25,8%) és a fegyelmezetttség (22,6%) – csak másodlagos szerepet kapnak.

Az eredmények azt mutatják, hogy a partnerkiválasztás elsősorban relációs biztonság alapján: a tanulók az együttműködést a személyes megbízhatóság és a komfortos kapcsolati légkör mentén értelmezik. Különösen figyelemre méltó, hogy a vezetői képesség egyetlen válaszban sem jelent meg kiválasztási szempontként, ami arra utal, hogy az együttműködési preferenciák inkább horizontális bizalmi kapcsolatokat mentén szerveződnek.

Összefüggés a strukturális hálózattal

A névgenerátoros hálózati elemzés eredményeivel összevetve ez a minta megerősítést nyer. A magas centralitású tanulók – akik mind a bizalmi, mind az együttműködési hálóban kiemelkedő pozíciót töltenek be – nem formális vezetői attribútumaik révén válnak központtá, hanem azért, mert több dimenzióban is erős bizalmi beágyazottsággal rendelkeznek. A centralitás tehát nem hatalmi vagy hierarchikus, hanem bizalmi alapú centralitásként értelmezhető.

Ez összhangban áll a korábban mért magas működési kohézióval és a mag–periféria jellegű, de nem fragmentált szerkezettel.

A 12H osztályban az együttműködési partner kiválasztása elsősorban a megbízhatóságra, a pozitív kapcsolati légkörre és a kölcsönös bizalomra épül, miközben a vezetői képesség hiánya kiválasztási szempontként arra utal, hogy a közösség működése nem hierarchikus logika mentén szerveződik.

Ez az értékalapú szerveződés szorosan összefügg a korábban bemutatott strukturális hálózati mintázattal. A központi pozíciók nem formális tekintélyhez kötődnek, hanem a több dimenzióban is megerősített bizalmi beágyazottsághoz. A katonai erények fogalmán keresztül értelmezve mindez azt jelenti, hogy a közösségi elismerés alapját nem a státusz, hanem azok a normatív tulajdonságok képezik, amelyek a katonai közösségek működésében hagyományosan meghatározók: a felelősségtudat, a lojalitás, az önfegyelem, a bajtársiasság, a kitartás és az igazságosság. Boda Mihály értelmezésében a katonai erények nem pusztán egyéni jellemvonások, hanem a közösségi együttműködés minőségét meghatározó, gyakorlati orientációk, amelyek a bizalom és a stabilitás fenntartásának feltételei.¹⁶ A hálózati központok ez alapján nem pusztán népszerűségi pozíciók, hanem bizalmi csomópontokként értelmezhetők. Az együttműködési partner kiválasztása a 12H osztályban elsősorban a megbízhatóságra és a pozitív kapcsolati légkörre épül, ami arra utal, hogy a közösség működése

¹⁶ BODA 2021.

inkább bizalmi, mint hierarchikus logika mentén szerveződik. A katonai erények fogalmán keresztül értelmezve mindez azt jelenti, hogy a közösségi elismerés alapját nem a státusz, hanem azok a normatív tulajdonságok képezik, amelyek a katonai közösségek működésében hagyományosan meghatározók: a felelősségtudat, a lojalitás, az önfegyelem, a bajtársiasság, a kitartás és az igazságosság.¹⁷

Boda hangsúlyozza, hogy a katonai erények nem pusztán elvi kategóriák, hanem habituálisan elsajátított cselekvési minták, amelyek a közösségi gyakorlatban válnak láthatóvá és értékelhetővé. Ebben az értelemben a hálózati központok nem csupán népszerűségi vagy kapcsolati sűrűségből fakadó pozíciók, hanem olyan szereplők, akiknek viselkedése a közösség számára megerősíti a megbízhatóság normáit.

A közösség tehát működésében stabil, de nem dominanciaalapú; integrált, ugyanakkor differenciált.

Mindez felveti a kérdést, hogy a bizalmi alapú, horizontálisan szerveződő struktúrában az osztályfőnök inkább külső szabályozóként, stabilizáló tényezőként vagy a bizalmi háló egyik meghatározó csomópontjaként jelenik meg. A katonai nevelés értelmezési keretében a vezető szerepe nem merül ki a szervezeti irányításban: a normatív eligazodás, az értékközvetítés és az integritás megerősítése is a funkció részét képezi.¹⁸

A kérdőív 3. blokkja – immár ismét a teljes, 31 fős mintán – lehetővé tette annak vizsgálatát, hogy a kadétfoglalkozások és a kadétoktatók jelenléte miként hat a csoportdinamikára. A válaszok mintázata alapján kirajzolódott egy olyan, egymásra épülő hatáslánc, amely a kadét tevékenységek szituatív, de strukturálisan beágyazódó kohézióerősítő szerepét írja le. Ezt a modellt a következőkben szituatív kohéziós hatásmodellként értelmezem (5. ábra).

1. Strukturáló hatás – szerepek és hierarchia

A válaszok magas egyetértési aránya (4–5-ös értékek dominanciája) azt mutatja, hogy a kadétfoglalkozásoknak egyértelműen strukturáló erejük van. A tanulók érzékelik a szerepek tisztulását, a hierarchikus rend világosabbá válását, valamint a feladatkiosztás átláthatóságát. Ez a strukturáló hatás nem csupán fegyelmi értelemben jelenik meg, hanem a csoport működési rendjének stabilizálásában is.

Ez a jelenség illeszkedik a klasszikus csoportdinamikai modellekhez: a világos szerepstruktúra és normatív keret növeli a csoport működőképességét.¹⁹ A kadétoktató ebben a dimenzióban nem pusztán szakmai instruktorként, hanem a csoportszerkezet külső stabilizátora.

2. Dinamikai átrendeződés – kapcsolatok és együttműködés

A 3. blokk eredményei alapján a kadétfoglalkozások nemcsak strukturálják, hanem át is rendezik a kapcsolati mintázatokat. A többségi pozitív irány (a 4–5-ös válaszok túlsúlya) arra utal, hogy a közös kihíváshelyzetek, a feladatorientált együttműködés és a szituatív szerepvállalás új interakciókat generál.

Ez különösen fontos a korábban feltárt mag–periféria szerkezet fényében. A kadétfoglalkozások kontextusában a szerepek és teljesítmények szituatív újraosztása lehetőséget teremt arra, hogy a periférián lévő tanulók is aktívabb pozícióba kerüljenek.

¹⁷ BODA 2021.

¹⁸ KRIZBAI 2018.

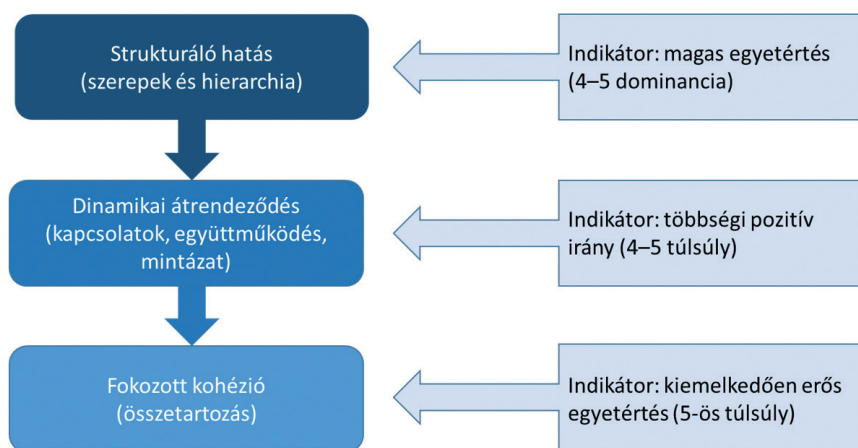
¹⁹ LEWIN 1947.

A kapcsolathálózati logika szerint ez növeli a kapcsolati redundanciát és csökkenti a strukturális izoláció kockázatát.

3. Fokozott kohézió – összetartozás élménye

A modell harmadik szintjén a válaszok kiemelkedően erős egyetértést mutatnak (5-ös túlsúly), különösen az összetartozás érzésére vonatkozó tételeknél. A kadétfoglalkozások tehát nemcsak rendet és együttműködést erősítenek, hanem érzelmi azonosulást is generálnak.

Ez az eredmény összhangban áll a korábban mért magas működési kohézióval ($KI = 4,30$), valamint az együttműködési partner kiválasztásának bizalmi alapú mintázatával. A kohézió ebben az értelmezésben nem pusztán normakövetés, hanem közösen átélt élményeken alapuló azonosulás.

5. ábra: Szituatív kohéziós hatásmodell a kadétfoglalkozások kontextusában
Forrás: a szerző szerkesztése

A modell lényege, hogy a kadéttoktató nem egyszerűen külső irányító, hanem a csoportdinamika katalizátora. A strukturális rend megteremtése lehetővé teszi a kapcsolati dinamika átrendeződését, amely végső soron érzelmi kohézióban csapódik le.

Fontos hangsúlyozni, hogy itt nem pusztán percepciók véleményéről van szó: a 31 fős mintán mért, magas egyetértési arányok, valamint a korábban feltárt hálózati struktúra együttesen rajzolják ki ezt a mintázatot. A kadétfoglalkozások tehát nemcsak tematikus vagy szakmai események, hanem csoportdinamikai beavatkozási helyzetek, amelyek szituatívan erősítik a kohéziót.

A modell a kadétképzés pedagógiai értelmezése szempontjából azt jelzi, hogy a közösségi stabilitás nemcsak a horizontális bizalmi háló, hanem a strukturált, kihívásalapú közös élmények eredménye is. A 12H osztályban a kadéttoktatók jelenléte így nem dominanciaalapú kontrollt, hanem kohézióerősítő szerepet jelent.

A kérdőív utolsó két nyílt kérdése megerősítette a kvantitatív eredményeket: míg a Likert-tételek magas működési kohéziót jeleztek, a válaszok a bajtársiasságot, a közös kihívások összekovácsoló erejét és a konfliktusok közös célú formálását emelték ki. A kohézió így érzelmi állapotként, megélt tapasztalatként jelenik meg.

A strukturális hálózati eredmények – a többcsomópontú, stabil szerkezet és a magas centralitású, de nem dominanciaalapú központok – összhangban állnak e reflexiókkal. A közösség működése nem egyetlen vezető köré szerveződik, a kadétfoglalkozások pedig csoportdinamikai helyzetként erősítik a kapcsolatokat és az összetartozás élményét.

A kutatás korlátjai, további kutatási irányok

Tekintettel a kutatás pilot jellegére, továbbá a vizsgált minta alacsony elemszámára, eredményeink csak korlátozottan értelmezhetők. Az adatsor ismeretében ugyan választ kaptunk a vizsgálatot megelőzően feltett kérdéseinkre – nevezetesen milyen hálózati struktúrák bontakoznak ki honvéd kadét képzésben tanuló, egy adott osztályközösségben –, azonban a jövőben további, szisztematikus adatfelvételek (például különböző évfolyamok lekérdezése, kontrollcsoport bevonása stb.) szükségesek annak érdekében, hogy próbakutatásunkat továbbfejlesztve, a kapott eredményeket tágabb környezetben, egy konkrét oktatási intézmény keretei között is tudjuk értelmezni.

Összefoglalás

A pilotkutatás kiinduló kérdése arra irányult, hogy miként jön létre és stabilizálódik a kohézió egy olyan középiskolai közösségben, amelyben a pedagógiai működés sajátos, részben katonai jellegű normák és strukturális keretek között zajlik. A vizsgálat eredményei azt mutatják, hogy a 12H honvéd kadét osztály esetében a kohézió nem spontán módon szerveződik, hanem jól azonosítható intézményi és csoportdinamikai mechanizmusok mentén alakul ki.

A percepciók adatok elemzését követően megállapítható, hogy az osztály működési kohéziója magas: az együttműködés, az egymásra számíthatóság és a konfliktusok utáni visszarendeződés stabil mintázatot mutat. Ezzel párhuzamosan a kapcsolathálózati elemzés differenciálabb struktúrát tárt fel: a bizalmi kapcsolatok koncentráltabbak, míg az együttműködési háló kiterjedtebb, ami mag–periféria jellegű szerveződést jelez. A kvalitatív válaszok mindezt megerősítik, hangsúlyozva a közös kihívások, az intenzív élmények és a kadétfoglalkozások kohézióerősítő szerepét.

A csoportkohézió ilyen jellegű megjelenése összhangban áll a pszichológiai megközelítésekkel, amelyek szerint a kohézió nem csupán érzelmi kötődést jelent, hanem a közös célok, a koordinált működés és a csoporton belüli normák által fenntartott strukturált együttműködést is. Ennek megfelelően a magas kohézió nem feltétlenül homogén kapcsolatrendszert eredményez, hanem differenciált, funkcionálisan szervezett hálózatokat is létrehozhat.²⁰

Az eredmények alapján az a feltételezés, hogy a kadétképzés strukturáló hatással van a csoportdinamikára, megerősítést nyert. A vizsgált közösségben a világos normák, az átlátható szerepstruktúra és a közösen megélt, kihívást jelentő helyzetek együttesen olyan működési környezetet hoznak létre, amely elősegíti a stabil és együttműködésre

²⁰ MÉREI 1987.

épülő kapcsolatrendszer kialakulását. Ez az értelmezés összhangban áll azokkal a felsooktatási vizsgálatokkal is, amelyek szerint a honvédelmi programok elsődlegesen edukációs és szemléletformáló funkciót töltenek be, és nem redukálhatók közvetlen pályaorientációs mechanizmusokra.²¹ Ugyanakkor az egyéni beágyazottság alacsonyabb átlagértéke arra is rámutat, hogy a magas szintű működési kohézió nem feltétlenül jár együtt minden egyén azonos mértékű érzelmi integrációjával.

A vizsgálat során megfogalmazott hipotézisek közül az a feltevés, miszerint a kadétképzés erősíti a csoportkohéziót és a közösségi működés stabilitását, empirikus alátámasztást kapott. Szintén megerősítést nyert az a feltételezés, hogy a közös feladatvégzés és a strukturált kihíváshelyzetek kulcsszerepet játszanak a kapcsolathálózati mintázatok kialakulásában. Ugyanakkor részben árnyalásra szorul az az implicit feltevés, hogy a kohézió minden dimenzióban egyenletesen jelenik meg: az eredmények alapján a közösségi működés és az egyéni kötődés eltérő dinamikát követ.

A kutatás korlátozó tényezőit figyelembe véve, a vizsgálat összességében azt mutatja, hogy a honvéd kadét képzés keretei között a kohézió strukturálisan formált jelenség, amely egyszerre jelenik meg normatív, kapcsolathálózati és élményalapú dimenziókban. A jövőben különösen indokolt a kutatás kiterjesztése más közszolgálati képzési formákra – például a közszolgálati technikus képzésre –, annak feltárása érdekében, hogy a megfigyelt csoportdinamikai mechanizmusok mennyiben tekinthetők sajátosnak, illetve mennyiben általánosíthatók eltérő intézményi környezetekben.

Felhasznált irodalom

- ALBERT Fruzsina (2022): *Emberi kapcsolatok. A személyes kapcsolathálózatok szociológiai szempontú elemzése*. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó.
- BABBIE, Earl (2003): *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Budapest: Balassi Kiadó.
- BODA Mihály (2017): Az erkölcs és a morál katonai jelentősége. *Honvédségi Szemle*, 145(4), 88–98.
- BODA Mihály (2021): *A katonai erények*. Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó. Online: https://doi.org/10.36250/00928_00
- JOBBÁGY Zoltán – STUMMER Judit (2016): Kihívások a Magyar Honvédség személyi állományának utánpótlásában. A katonai hivatás megítélése a fiatal generáció körében. *Hadtudomány*, 26(Ksz.), 155–165. Online: <https://doi.org/10.17047/HADTUD.2016.26.K.155>
- KRIZBAI János (2012): A modern fegyveres küzdelem humán vonatkozásai, a katonai hivatás sajátosságai. *Hadtudomány*, 22(3–4), 111–124. Online: <https://ojs.mtak.hu/index.php/hadtudomany/article/view/6253/4897>
- KRIZBAI János (2018): Etika és katonai cselekvés. *Hadtudomány*, 28(3–4), 116–118. Online: <https://doi.org/10.17047/HADTUD.2018.28.3-4.127>
- LEWIN Kurt (1947): Frontiers in Group Dynamics: Concept, Method and Reality in Social Science; Social Equilibria and Social Change. *Human Relations*, 1(1), 5–41. Online: <https://doi.org/10.1177/001872674700100103>

²¹ STUMMER 2021.

- MÉREI Ferenc (1987): A perem-helyzet egyik változata: A szociálpszichológiai kontúr. *Pszichológia*, 7(1), 1–5. Online: https://real.mtak.hu/211977/1/5_Pszichologia_07.pdf
- STUMMER Judit (2021): Ön miért választotta a Honvédelmi alapismeretek tantárgyat? *Hadtudomány*, 31(3), 57–76. Online: <https://doi.org/10.17047/HADTUD.2021.31.3.57>
- SZÁNTÓ Zoltán (2006): A társadalmi kapcsolatháló-elemzés szociometriai gyökerei. In LETENYEI László (szerk.): *Településkutatás II.* Budapest: TeTT könyvek, 649–662. Online: <https://doi.org/10.14267/963-0606-25-9-14>